

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

УДК 323.1 (321)

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2021.34.16>

ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ В ПОЛІТИЧНІЙ ДУМЦІ НАСТУПНИКІВ С. БАНДЕРИ

Ярослав Бондар

*Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
вул. Графська, 2, 16600, м. Ніжин, Чернігівська область, Україна*

У статті висвітлено перспективи української національно-визвольної революції, наведені в працях С. Ленкавського, Я. Стецька, які були наступниками С. Бандери в ідеологічній, політичній сферах. Аналіз змісту, основних положень праць здійснено через призму оцінки їхньої творчої спадщини, націленої на вивчення революційно-визвольних питань. Виявлено, що творчий спадок цих авторів віддзеркалює їхні погляди на український революційно-визвольний рух за знищення російської (радянської) імперії. Досліджено теоретичні праці С. Ленкавського, виявлено, що в питанні державотворення автор дотримується позиції недопущення створення інших форм, аніж самостійна, суверенна держава, аргументуючи це тим, що всі інші форми державності можуть стати загрозою для народу та країни в розрізі поглинання більш сильними, які переслідують власні цілі та інтереси на міжнародній арені. Зазначається, що теоретичні праці Я. Стецька пов'язані як із його загальною роботою над забезпеченням методологічної, організаційної основи визвольного руху, так і зі створенням концептуальних засад руху, який він очолював з 1946 по 1986 рр. Зазначено теоретичний внесок автора в ідеологічно-організаційний розвиток революційно-визвольного руху. Встановлено, що Я. Стецько ґрунтовно висвітлює такі положення за цим напрямом: система ідей визвольної боротьби народів Антибільшовицького блоку народів, які конкретизуються в єдиному положенні, що передбачає надання всієї влади народам; перелік та характеристика ключових засад (вихідних позицій) революції народів Антибільшовицького блоку народів; характеристика принципів нового соціального устрою. Визначено, що обидва ідеологи дотримувались думки, що створення української незалежної, соборної держави можливе, лише якщо основний революційно-визвольний потенціал буде представлений власними силами українців. Зазначається, що автори продовжують позиції С. Бандери щодо необхідності боротьби не просто з радянським режимом, а з російською імперською системою, яка в ХХ ст. представлена у формі СРСР під керівництвом КДБ. Зазначено, що проаналізовані твори авторів демонструють стан українського національно-визвольного руху, аналогічних рухів поневоленіх народів, геополітичну картину світу з об'єктивної комплексної точки зору. Встановлено, що їхня творчість має не тільки цінність із позиції політичного та геополітичного аналізу, але й вирізняється ґрунтовною історичною оцінкою подій, перспектив розвитку революційно-визвольного руху.

Ключові слова: українська національно-визвольна революція, перспективи, наступники С. Бандери, революційно-визвольний потенціал, український національно-визвольний рух, радянський режим, поневолені народи.

Концептуальні засади української національно-визвольної революції, основні аспекти якої були закладені С. Бандерою, отримали своє продовження в працях наступників ідеолога, які досліджували різні напрями, можливості розвитку цього процесу під впливом соціально-політичних змін в українському суспільстві, СРСР та світі. С. Ленкавського (Голови Організації українських націоналістів бандерівської (ОУН-б) (1959–1968 рр.) та Я. Стецька (першого Президента Антибільшовицького блоку народів (АБН) (1946–1986 рр.), Голову ОУН-б (1968–1986 рр.)) можна назвати основними представниками ідей

розвитку української революції, започаткованих С. Бандерою. Основні підходи цих діячів до питань українського визвольного руху не знайшли достатнього вивчення, мають значну теоретичну, практичну цінність, що зумовлює актуальність нашого дослідження.

Метою дослідження є систематизація ідеологічних, методичних поглядів, практичних перспектив розвитку української національно-визвольної революції, наведених у працях послідовників С. Бандери – С. Ленкавського та Я. Стецька. Для досягнення зазначеної мети визначено такі завдання: з'ясувати основні ідеологічні, методичні, практичні аспекти розвитку української національно-визвольної революції, наведені в працях С. Ленкавського; виділити ключові ідеологічні, методичні, практичні засади розвитку за цим напрямом, подані в працях Я. Стецька.

Питання творчої спадщини послідовників С. Бандери досліджувались у роботах О. Багана, С. Брацюня, Г. Кравця, С. Мірзоева, Ю. Михальського, А. Прокіп, О. Сича, М. Гурика, М. Шумки, М. Шафовала, О. Ярошинського. Незважаючи на існування певного масиву досліджень цієї проблематики, відсутня комплексна систематизація напрямів творчої спадщини С. Ленкавського, Я. Стецька у сфері ідеологічного, методичного забезпечення концепції української національної революції.

Проаналізуємо основні теоретичні та ідеологічні розвідки, здійснені С. Ленкавським у напрямі розвитку концепції української національної революції.

Варто зазначити основні положення концептуального бачення української національної революції, визначені автором у статті «Українська національна революція» [3]. Дослідження матеріалів твору дає змогу констатувати комплексний підхід автора до окреслення мети та шляху української національної боротьби, розкриття категоріального апарату, типологізації, етапів революцій, визначення найближчого завдання революції, революційної підготовки мас, ключової ідеї проведення цього процесу, пов'язаного зі створенням Української Самостійної Соборної Держави (УССД).

Потрібно зазначити основні положення статті «Перед початком третього етапу. Український націоналізм» [2], написаної автором під впливом історичних подій війни в Кореї, коли СРСР та США у військовому конфлікті підтримували різні сторони і брали участь у відкритому військовому протистоянні. Ідеологи ОУН розглядали участь вказаних наддержав у цій війні як початок підготовки до Третьої світової війни. У контексті перспектив глобальної військової загрози ці ідеологи, в тому числі С. Бандера, С. Ленкавський, акцентують на необхідності підготовки закордонних частин ОУН до майбутньої боротьби за незалежну Україну. На особливу увагу у статті С. Ленкавського [2], присвяченій цій проблемі, заслуговує визначення підходу до формування плану підготовки цих сил до участі у війні. Зокрема, автор [2, с. 414] звертає увагу на дві складові частини, які забезпечать незалежність від зовнішніх сторонніх сил та впливів, а саме: створення європейського плацдарму як основної бази підготовки до військових дій; здійснення ставки на власні сили, їх підготовка до різних завдань відповідно до характеру військових потреб, перекидання цих сил на територію України. Також треба зазначити прикінцеве положення зазначеної статті [2, с. 415], в якому автор визначає, що в разі розгортання Третьої світової війни в українців виникне історична можливість здобути свободу в разі відкриття партизанського фронту, який зможе охопити весь український народ. Оцінка теоретичного доробку С. Ленкавського [2] показує, що він будував військову політику закордонних частин ОУН під впливом розгортання холодної війни, з урахуванням перспектив військового конфлікту між країнами Заходу та СРСР, можливістю активізації національно-визвольного руху в Україні, посиленого військовим складом українців, мобілізованих із країн перебування.

У положеннях статті «Війна і наші маршрути» С. Ленкавський [1] продовжує тему участі українських націоналістичних сил у майбутній Третій світовій війні. Вивчення положень статті дало змогу встановити, що автор розглядає дві актуальні проблеми, серед яких: ставлення основних західних країн до питання національного визволення держави; найбільш оптимальна форма участі українців у прогнозованих військових діях. Стосовно майбутнього складу українських визвольних сил автор зазначає, що це мають бути українці, що проживають як на території УРСР, так і в еміграції [1, с. 76]. С. Ленкавський наголошує на необхідності мобілізації всього українського народу та підготовки військової сили, здатної до революційно-повстанської боротьби в Україні за повалення СРСР. Автор вказує на необхідність мобілізації всіх українців за кордоном, при цьому наголошує, що їх підготовка та військовий вишкіл може проходити саме в країнах перебування. Незважаючи на орієнтир використання у війні із СРСР власних революційно-визвольних українських сил, автор не відкидає припущення, що західні народи зможуть оцінити прагнення українців відстоювати власну незалежність і своєю чергою сприятимуть поборенню спільного ворога (Росії) [1, с. 79].

Здійснимо дослідження теоретичної спадщини творів Я. Стецька, написаних із середини 1940-х по середину 1980-х рр., присвячених розвитку концепції та методології організації української національної революції.

Зміст теоретичних праць Я. Стецька пов'язаний як із його загальною роботою над забезпеченням методологічної, організаційної основи визвольного руху, так і з створенням концептуальних засад руху, який він очолював з 1946 по 1986 рр. Зокрема, в статті Я. Стецька «Визвольна революція народів АБН» [5], порушуються важливі питання концепції розвитку Антибільшовицького блоку народів (АБН), головою якого представники поневолених народів обирають Я. Стецька (1946 р.). У статті «Визвольна революція народів АБН» Я. Стецько визначає:

- систему ідей визвольної боротьби народів АБН, які, за твердженням автора, конкретизуються в єдиному положенні, що передбачає надання всієї влади народам [5, с. 144]. Таке трактування ідеології боротьби якісно відрізняє цей рух від радянського, в якому в основному гаслі делегувалась вся влада радам («...Вся власть советам!...»). Автор, як і С. Бандера, і С. Ленкавський, у своєму баченні майбутнього поневолених народів є прихильником ідеалістичного підходу, також у його визначенні ідеї простежується гуманістична теорія, яка є основою Ідей українського націоналізму, що лежать в основі національно-визвольної боротьби та проти тоталітаризму в СРСР, сформульованих С. Бандерою;

- перелік та характеристику ключових засад (вихідних позицій) революції народів АБН. Серед найважливіших інтересів, які націлені відстоювати народи АБН, автор визначає, зокрема, національні інтереси та національний добробут кожного з народів-націй. У цьому контексті автор і визначає характеристику АБН як нової міжнародної формації, представленої у формі організації, що є гарантом забезпечення національних інтересів цих народів, з орієнтиром, що ключовою ціллю розвитку кожного з народів АБН виступає забезпечення національної свободи та національного добробуту [5, с. 148];

- характеристику принципів нового соціального устрою, серед яких визначено встановлення нового соціального устрою, заснованого на трудовій власності (індивідуальній, індивідуально-родинній, загальній), гармонійну відповідність технічно-цивілізаційного та соціального прогресу, неприйняття класового розшарування населення [5, с. 149–155].

Можна констатувати, що підхід Я. Стецька до нового соціального устрою незалежних держав народів АБН не передбачає використання комуністичної, капіталістичної теорії щодо встановлення основ власності в країні, а націлений на започаткування трудової

власності, сформульованої на засадах теорії трудової власності Дж. Локка, який вважав її дійсно справедливою порівняно з іншими видами.

Автор у своїх творах здійснює комплексне обґрунтування та опис концептуальних засад української революційно-визвольної боротьби за різними напрямками. Зокрема, стаття «На шляху боротьби» [9] присвячена характеристиці цільової програми боротьби ОУН та АБН, визначенню важливості діяльності УПА та революційної ОУН для захисту українського народу, акценту на необхідності активної участі українців-емігрантів у справі визволення України, доведенню національного значення УПА для всієї України. Ці напрями, розкриті та досліджені автором, мали важливе ідеологічне значення в часи написання цього твору (1948 р.) і не втрачають історичного та теоретичного значення на сучасному етапі вивчення цієї проблеми.

Проблема співвідношення свободи народів та людини порушується Я. Стецьком у статті «Україна в боротьбі за свободу народів і людини» [12]. У цій статті, як і в багатьох інших, автор, як і С. Бандера, звертається до ідеалістичних, гуманістичних основ розвитку людини, народів, протиставляючи їх тоталітаристським засадам знищення людської гідності, честі, свободи народів.

Заслугують на увагу положення статті Я. Стецька «Наша визвольна концепція» [8], які окреслюють загальні засадничі основи української визвольної концепції. У цій статті автор зосереджує увагу на основних категоріях та цінностях української нації і, як і в інших своїх творах, звертається до теорії ірраціональності.

У статті Я. Стецька «За єдиний фронт поневолених народів» (1950 р.) [7] здійснено характеристику ідейно-політичних, геополітичних засад концептуального розвитку АБН, формулювання яких, судячи з матеріалів історичних, аналітичних даних, розпочав здійснювати С. Бандера. Я. Стецько, як його послідовник, продовжує розвивати основні положення концепції розвитку АБН.

Стаття «В чому наша сила?» Я. Стецька (1952 р.) [6] націлена на висвітлення питання потенціалу (так званої сили) української визвольної революції. Автор визначає основні елементи цього потенціалу: ідею, концепцію революційної боротьби, провідні кадри, людей (народ) [6, с. 437]. У цьому поясненні є акцент на ідеалістичних елементах, які покладено автором в основу революційно-визвольної боротьби. Автор не припускає можливості здійснення революції як проекту певних осіб, рухів, а приймає єдиний можливий варіант для розвитку цього процесу тільки в цілях інтересів всього народу.

Праці Я. Стецька характеризуються як історичною, ідеологічною цінністю, так і суттєвими методологічними рисами концептуалізації основ революційно-визвольної боротьби. Методична складова частина дає змогу стверджувати, що Я. Стецько будував та реалізував інформаційне, відкрите протистояння з імперським СРСР – не хаотичне, а на певних об'єктивно визначених засадах. Зокрема, у статті «Україна як світова проблема» (1978 р.) автор вдається до обґрунтування та визначення об'єктів, суб'єкта ворожої сили, сфер охоплення та засад боротьби [13, с. 143].

Дослідження творів Я. Стецька дає змогу стверджувати, що він мав ґрунтовні та системні геополітичні погляди на зовнішні взаємовідносини у світовому просторі. Зокрема, Я. Стецько комплексно описує картину полярності світу, яка була характерна для початку 80-х рр., коли існували дві потужні так звані «наддержави» (США та СРСР), інші країни, які до Другої світової війни мали вагомий зовнішньополітичний потенціал, не могли конкурувати з цими країнами, Китай тільки почав демонструвати перспективи підняття зовнішніх позицій. Заслугує на увагу припущення автора, що в майбутньому Китай стане новою наддержавою завдяки демографічному фактору [4, с. 968].

Положення статті Я. Стецька «Становище у світі та Україна» (1982 р.) [11] можна вважати своєрідним продовженням характеристики геополітичної картини світу, представленою автором у статті «Передумова перемоги» в 1980 р. [4]. Дослідник визначає актуальні види ведення війни, які використовує СРСР в 1980-х рр., це, зокрема: психологічна, диверсійна, політична, саботажна, периферійна, проксі-війни (посередницькі війни, в яких сторона (СРСР) хоча і не бере прямої участі, але надає вагому організаційну, матеріальну, технічну допомогу) [11, с. 147]. Такий підхід до характеристики війн був інноваційним для 1980 р., проблема вказаних видів військового втручання, які загалом є складниками гібридної війни, порушується в політичній, військовій сфері тільки в XXI ст.

У статті Я. Стецька «Огляд становища в Україні і світі та наші найближчі завдання» (1983 р.) [10] подано певні важливі аспекти розвитку українського революційно-визвольного руху в часи загострення холодної війни (йшлося про період з 1983 р., коли була написана стаття), реакцію країн Заходу, релігійних інституцій на можливості атомної війни.

Висновок. Перспективи української революції у працях С. Ленкавського, Я. Стецька, які були ідеологічними та політичними наступниками С. Бандери, розглянуто крізь призму їхньої творчої спадщини. Творчість цих авторів віддзеркалює їхні погляди на український революційно-визвольний рух за знищення російської (радянської) імперії. Обидва ідеологи дотримувались думки, що створення української незалежної, соборної держави можливе лише за умов, якщо основний революційно-визвольний потенціал буде представлений власними силами українців. Автори продовжують позиції С. Бандери щодо необхідності боротьби не просто з радянським режимом, а з російською імперською системою, яка в XX ст. представлена у формі СРСР під керівництвом КДБ. Проаналізовані твори дослідників дають змогу розглядати стан українського національно-визвольного руху, аналогічних рухів поневолених народів, геополітичну картину світу з об'єктивної комплексної точки зору. Можемо констатувати, що їхня творчість має не тільки цінність із точки зору політичного та геополітичного аналізу, але й вирізняється ґрунтовною історичною оцінкою процесів. Варто зазначити, що перспективи подальших розвідок за цим напрямом можуть бути сконцентровані в площині висвітлення методичних позицій наступників С. Бандери щодо питання ведення визвольної боротьби та державотворення.

Список використаної літератури

1. Ленкавський С. Війна і наші маршрути. Український націоналізм. Твори. Т. 3. Івано-Франківськ, 2009. С. 72–79.
2. Ленкавський С. Перед початком третього етапу. Український націоналізм. Твори. Т. 3. Івано-Франківськ, 2009. С. 395–415.
3. Ленкавський С. Українська національна революція. Український націоналізм. Твори. Т. 3. Івано-Франківськ, 2009. С. 444–475.
4. Орловський Є. Передумова перемоги. *ВШ*. 1980. № 9. С. 968–987.
5. Стецько Я. Визвольна революція народів АБН. Українська Визвольна Концепція. Твори. Т. 1. Мюнхен : Видання Організації українських націоналістів, 1987. С. 144–155.
6. Стецько Я. В чому наша сила? Українська Визвольна Концепція. Твори. Т. 1. Мюнхен : Видання Організації українських націоналістів, 1987. С. 437–440.
7. Стецько Я. За єдиний фронт поневолених народів. Українська Визвольна Концепція. Твори. Т. 1. Мюнхен : Видання Організації українських націоналістів, 1987. С. 273–279.
8. Стецько Я. Наша визвольна концепція. Українська Визвольна Концепція. Твори. Т. 1. Мюнхен : Видання Організації українських націоналістів, 1987. С. 206–267.
9. Стецько Я. На шляху боротьби. Українська Визвольна Концепція. Твори. Т. 1. Мюнхен : Видання Організації українських націоналістів, 1987. С. 156–164.

10. Стецько Я. Огляд становища в Україні і світі та наші найближчі завдання. *ВШ*. 1983. № 7. С. 771–778.
11. Стецько Я. Становище у світі та Україна. *ВШ*. 1982. № 2, 3. С. 147–157, 274–282.
12. Стецько Я. Україна в боротьбі за свободу народів і людини. Українська Визвольна Концепція. Твори. Т. 1. Мюнхен : Видання Організації українських націоналістів, 1987. С. 182–185.
13. Стецько Я. Україна як світова проблема. Українська Визвольна Концепція. Твори. Т. 2. Мюнхен : Видання Організації українських націоналістів, 1991. С. 140–153.

PROSPECTS OF UKRAINIAN NATIONAL LIBERATION REVOLUTION ARE IN POLITICAL MIND OF SUCCESSORS OF S. BANDERI

Yaroslav Bondar

*Nizhyn Mykola Gogol State University
Grafska str., 2, 16600, Nizhyn, Chernihiv region, Ukraine*

The article highlights the prospects of the Ukrainian national liberation revolution, given in the works of S. Lenkavsky, J. Stetsko, who were the successors of S. Bandera in the ideological and political spheres. The analysis of the content, the main provisions of the works is carried out through the prism of assessment of their creative heritage, aimed at studying the revolutionary liberation issues. It was found that the creative legacy of these authors reflects their views on the Ukrainian revolutionary liberation movement for the destruction of the Russian (Soviet) empire. The theoretical works of S. Lenkavsky are studied, it is revealed that in the question of state formation the author adheres to the position of preventing the creation of other forms than an independent, sovereign state, arguing that all other forms of statehood can become a threat to the people and the country. pursue their own goals and interests in the international arena. It is noted that the theoretical works of J. Stetsko are connected both with his general work on providing the methodological, organizational basis of the liberation movement, and with the creation of conceptual foundations of the movement, which he headed from 1946 to 1986. The author's theoretical contribution to the ideological and organizational development of the revolutionary liberation movement is noted. It is established that J. Stetsko thoroughly covered the following provisions in this area, in particular: the system of ideas of the liberation struggle of the peoples of the Anti-Bolshevik Bloc of Peoples, which are specified in a single provision that provides for all power to the peoples; list and description of the key principles (starting positions) of the revolution of the peoples of the Anti-Bolshevik Bloc of Peoples; characteristics of the principles of the new social system. It was determined that both ideologues held the view that the creation of an independent Ukrainian, conciliar state was possible only if the main revolutionary and liberation potential was represented by the Ukrainians themselves. It is noted that the authors continue the position of S. Bandera on the need to fight not just with the Soviet regime, but with the Russian imperial system, which in the twentieth century. presented in the form of the USSR under the leadership of the KGB.

It is noted that the analyzed works of the authors demonstrate the state of the Ukrainian national liberation movement, similar movements of enslaved peoples, the geopolitical picture of the world from an objectively complex point of view. It is established that their work has not only value from the point of view of political and geopolitical analysis, but also differs in a thorough historical assessment of events, prospects for the development of the revolutionary liberation movement.

Key words: Ukrainian national liberation revolution, prospects, successors of S. Bandera, revolutionary liberation potential, Ukrainian national liberation movement, Soviet regime, enslaved peoples.